

UNIVERSITATEA „BABEȘ BOLYAI”
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE RELAȚII INTERNAȚIONALE ȘI STUDII
DE SECURITATE

**POLITICA UNIUNII EUROPENE ÎN DOMENIUL
VALORILOR CULTURALE**

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Conducător științific:

Prof. univ. dr. Liviu Petru ZĂPĂRȚAN

Doctorand:

Sorina Maria RATZ

CLUJ-NAPOCA

2015

CUPRINS

ARGUMENT	3
CAPITOLUL 1. GENEZA SPIRITUALITĂȚII ȘI CULTURII EUROPENE	9
1.1 MOȘTENIREA EUROPEI	9
1.2 BAZELE CULTURII EUROPENE: ȘTIINȚA, MORALA, ETICA ȘI CREDINȚA	17
1.3 OMUL ȘI SOCIETATEA EUROPEANĂ ÎNTRE GÂNDIREA TRADIȚIONALĂ ȘI MODERNĂ	24
1.4 IDEEA DE EUROPA	44
1.5 VALORILE SPIRITULUI EUROPEAN. SCURTĂ ANTOLOGIE	47
CAPITOLUL 2. PROIECTUL EUROPEAN. UNITATE ÎN DIVERSITATE	68
2.1 EUROPA. PROIECTE DE UNIFICARE. TIPURI DE UNIFICARE	68
2.2 CONSTRUCȚIA IDENTITĂȚII. IDENTITATE NAȚIONALĂ, IDENTITATE EUROPEANĂ	77
2.3 DIVERSITATE	93
2.4 LEGITIMITATEA UE	105
CAPITOLUL 3. POLITICI CULTURALE ALE UNIUNII EUROPENE	113
3.1. EVOLUȚIA POLITICII CULTURALE ÎN EUROPA	116
3.1.1 AGENDA EUROPEANĂ PENTRU CULTURĂ	123
3.1.2 COOPERAREA INTERNAȚIONALĂ ÎNTRE STATELE EUROPENE: DIALOGULUI INTERCULTURAL	133
3.1.3 CONVENȚIA UNESCO – ASUPRA PROTECȚIEI ȘI PROMOVĂRII DIVERSITĂȚII EXPRESIILOR CULTURALE	134
3.2. PROGRAME ȘI INIȚIATIVE CULTURALE ALE UNIUNII EUROPENE	137
3.2.1 CAPITALĂ CULTURALĂ EUROPEANĂ	137
3.2.2 EUROPA CREATIVĂ	142
3.2.3 EUROPA PENTRU CETĂȚENI	148
3.3 MULTICULTURALISM	149
CONCLUZII	165
LISTA FIGURILOR ȘI TABELELOR	179
BIBLIOGRAFIE	180

CUVINTE CHEIE: spațiu cultural, identitate europeană, spiritualitate europeană, politici culturale, valori culturale, valori europene, politici europene

Investigarea procesului construcției europene și a spiritualității acesteia este un subiect răspândit la nivel interdisciplinar de secole, iar Europa poate fi privită ca o proiecție imaginară, o realitate exclusivă a ideilor, întreaga sa istorie, ca proiect, pornind de la planuri de agregare a europenilor într-o formulă spiritual-politică. Cunoașterea etapelor și a procesului de formare a identității și spiritualității europene ne poate ajuta la înțelegerea viitorului Europei. Discursul Europei a suferit modificări de-a lungul timpului și a exprimat înțelesuri diferite, chiar dacă cuvântul a rămas același: ‘Europa’. Astfel, este necesară reconstituirea biografiei ideii de Europa apelând atât la ecourile platoniciene (teoria ideilor) cât și hegeliene (idealism obiectiv) încercând să înțelegem etapele de metamorfoză (transformare și agregare). Traseul politic al acestei idei este dezbătut de aproximativ două secole, în timp ce sub raport cultural este plurimilenară. Cele două abordări majore sunt în același timp complementare în motivarea și argumentarea proiectului unirii europene, iar cea mai recentă explorează visul Europei unite ca motiv al politicii moderne.¹

Elementele comune din spațiul european, precum experiența, istoria și amintirea, contribuie la construirea identității europene, împreună cu datele de natură culturală, economică și istorică provenite din contexte locale, ceea ce Monica Sassatelli, numește *Peisaj*. Astfel ideea europeană este caracterizată de diversitate și de sensul de apartenență la această identitate.² Putem spune că noțiunea de *Peisaj*, este o temă de reflecție strâns legată de locurile de memorie și face parte din fundamentul identității unei comunități.³ Proiectul construcției europene este consecința unei logici integratoare a istoriei care îi aduce împreună pe toți cei care împărtășesc valori comune în ciuda evoluției istorice.

¹ Ovidiu Pecican, *Europa- O Idee în Mers*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 1997, p.26-30

² Monica Sassatelli, *Becoming Europeans. Cultural Identity and Cultural Policy*, Palgrave, New York, 2009, p.174-5

³ Doru Radosav, „Editorial” în *Anuarul Institutului de Istorie Orală*, volum 5, Cluj-Napoca, 2004, p.5-11

Elementul central al spiritualității europene gravitează în jurul rădăcinilor culturale cu greutate și profunzime, amintite și interpretate de către mulți autori în literatură de specialitate.

Discursul despre geneza profilului identitar al Europei nu poate ignora contribuția lumii romane antice și a modelului 'latin' - de om în societate, în conturarea spiritului european actual. Valori estetice și culturale ale Greciei Antice au fost preluate și a fost acreditată *ideea de frumos* pe care a oferit-o drept reper întregii Europe. Experiența greco-latină prin procesul de romanizare a fost răspândită în întreg Imperiul Roman și a creat Europa culturală și artistică care se află de atunci într-o continuă reinterpretare a moștenirii estetice și spirituale a lumii antice. Literatura, poezia, teatrul și arhitectura au modelat *spiritul Europei*, oferind mereu noi interpretări în Evul Mediu în renașterile caroligiene, ottoniene, și cinquecentescă, în romantism, iluminism și chiar suprarealism. Moștenirea civilizației antice latine oferă un profil cultural identitar spațiului european prin componentele sale principale: muncă, sănătate și boală, comunicare, relații sociale, viață și moarte. Cultura romană preia aceste caracteristici ale spiritualității umane și le consolidează prin inserarea legii și a dreptului în armonia trăsăturilor ființei umane. Astfel construirea vieții sociale se face prin respectarea proprietății atât în planul vieții interne cât și în raporturile externe, trăsăturile ființei umane fiind armonizate cu supremația legii și dreptului dar și cu aspectele construirii vieții sociale.⁴ Cultura antică greacă ne oferă fundamentul preceptului conform căruia individul își cultivă ființa și identitatea și aspectul caracteristicilor sale fizice și intelectuale, dar care amintește și construirea inter-individuală a societății prin dialog și valorizarea democrației prin constructul numit *socialitate*.

În acest spațiu, al Imperiului Roman, apare un nou element care va fi fundamental spiritualității europene și care va aduce o nouă filosofie și viziune umanistă, *creștinismul*. În antichitatea păgână greco-romană exista teoretizată iubirea și se definea omul ca fiind în serviciul cetății prin acces la educație și prin apel la morală. Noua religie, a creștinismului, plasează omul în serviciul lui Dumnezeu și oferă noi valențe persoanei umane care

⁴ Ioan Piso, *Istoria Elenistică și Istoria Romei*, curs U.B.B., Cluj-Napoca, 2000

nutrește dragoste pentru aproapele său și este egal cu ceilalți. Ulterior, căutarea *binelui comun* de către om, prin generozitate, reprezintă aportul iudeo-creștinismului, credința în Dumnezeu și iubirea de semeni devenind morala omului întreg.⁵ Aportul cultural al creștinismului este reflectat în literatură, artă, istorie și stil arhitectonic, elemente care vor fi perpetuate pe parcursul întregului proces de devenire identitară a Europei. Dar diferențele de spirit, de limbă și religioase au creat o separare între creștinismul oriental și cel occidental, identificată încă din secolul al IV-lea care a culminat cu ruptura definitivă, cu Marea Schismă de la 1054. Contribuția creștinismului la dezvoltarea culturii europene reprezintă o parte integrantă a istoriei culturii fiecărui popor prin instrumentele și mijloacele pe care aceasta le-a creat și facilitat pentru celelalte domenii conexe ale științei și artei.

În evoluția identității europene ideile filosofiei platoniene și aristotelice vor căpăta noi valențe și vor fi redimensionate începând cu secolul al XIII-lea. Pe deoparte se va urmări cultivarea credinței dar în același timp va exista și perspectiva explorării unui univers care nu este exclusiv creștin, în care omul ghidat de o dinamică progresivă va descoperi mirajul științelor. Astfel filosofia lui Aristotel va fi valorificată pentru a promova drumul cunoașterii și explorării realității divinului, a umanului și a cosmosului. Odată cu delimitarea și conștientizarea celor două universuri, real și spiritual, începe etapa *modernizării spiritului european*.

În structurarea Europei diferențele dintre viziunea bisericii și a statului au afectat spiritualitatea europeană și au produs rupturi între sistemele de valori ale fiecăruia, dar au reușit în același timp să fie ambele preocupate de *condiția omului în lume* ca problemă centrală a spiritualității europene. Ideea comună a unui sistem de valori centrat pe ființa umană și pe prezența acesteia în viața personală și colectivă, și care include valorile enunțate de Platon: Dreptatea, Adevărul, Binele și Frumosul, a reușit să creeze o legătură între ideologiile conservatoare care gravitează în jurul conceptelor de tradiție, familie,

⁵ Hans Küng, *Cristianesimo. Essenza e Storia*, trad. Giovanni Moretto, BUR Saggi, Milano, 1997, p. 85

ordine și echilibru, și convingerile bisericii de ordin social politic.⁶ Latura umanistă a spiritului european trebuie revigorată prin reuniunea valorilor de adevăr și credință cu un model de viață bazat pe libertate, oferit de caracterul universal al democrației. Renașterea valorilor fundamentale ale spiritualității europene reprezintă modul în care gândirea creștină alături de cultura liberală vor putea restructura viața politică.

Moștenire culturală comună nu trebuie privită ca o singură entitate generică, ci ca un patrimoniu diferențiat și divers. Patrimoniul comun este cristalizat din numeroase culturi naționale individuale, fiecare formând entități etnice și culturale diferite, fiecare cu propria lor identitate. Rolul acestor popoare și religii culturale etnice din Europa, oferă o bază pentru solidaritate politică prin existența sentimentului de ‘apartenență’. În privința istoriei și a memoriei colective și comune, acestea pot fi privite ca factori determinanți ai identității europene. Ceea ce trebuie evidențiat, este percepția europenilor asupra istoriei comune. Cu siguranță faptele istorice, conflictele, victoriile, lupta popoarelor pentru emancipare sunt privite și amintite în mod divers de către fiecare națiune în parte. O înțelegere coerentă a istoriei comune a Europei, subsumată unui scop cultural și educațional, poate să creeze o atitudine mentală corespunzătoare locuitorilor Europei.⁷

În spiritualitatea europeană, pe lângă definirea rolului ființei umane în societate, trebuie acordată importanță și evoluției modalităților instituționale după care societatea europeană se organizează de-a lungul istoriei. Valorile libertății și ale democrației pe care civilizația europeană le cultivă și dorește să le materializeze îi vor oferi consistență în formele sale de organizare. Valorile democrației liberale sunt valori universale, dar a fost identificată posibilitatea de a particulariza interpretarea acestora în contextul istoric specific al țărilor din Europa și implicit demarcarea identității. O altă viziune în diferențierea față de ceilalți, este cea prin confruntarea trecutului negativ și a viitorului pozitiv, o abordare mai puțin normativă a lui Kohli. Afirmare identității europene este oferită prin construcția identității care evidențiază diferențele dintre experiențele negative

⁶ Liviu Petru Zăpârțan, *Reflecții despre Europa Unită*, Eikon, Cluj-Napoca, 2011, p.74

⁷ Vincent Price, „Democracy, Global Publics and World Opinion”, în *Global Civil Society 2007/8: Communicative Power and Democracy*, Dage, London, 2008, p. 20.

și viitorul proiectat pozitiv, pentru când Europa duce o bătălie interioară între 'european' și 'național'.⁸

În cadrul istoriei milenare, a peisajul culturii și a civilizației umane, identitatea spiritualității europene poate fi considerată o forță de influențare și modelare a creației, gândirii și comportamentului uman. Putem regăsi această spiritualitate europeană în creații culturale cum ar fi opere de artă și literatură, arhitectură, muzică dar și în sisteme de organizare a societății, inclusiv cele politice. În conștiința europeană se consideră atingerea progresului doar prin respectarea fiecărui domeniu de creație spirituală, întrucât cultura reflectă componentele esențiale și profunde ale sufletului și este un rezultat al creației spirituale.

Idealul unității europene și ideea de pace sunt transpuse în acțiuni concrete în secolul al XIX-lea, fiind organizate congrese de pace la Bruxelles în 1848, la Paris în 1849 și la Frankfurt un an mai târziu. Promovarea ideii unei națiuni unice europene prinde contur în 1878 prin înființarea Societății Internaționale a Păcii și Fraternității de către inițiatorii ei, Ernesto Teodoro Moneta și Carlo Ramussi. Astfel în istoria conceptului relațiilor internaționale apare pentru prima dată ideea obligației morale prin organizarea Conferinței de pace de la Geneva din 1899 ce promova proiectul unei curți permanente de arbitraj a diferendelor. Max Weber definea Europa ca fiind singura organizație politică a modernității consolidată în cadrul statului națiune prin implicarea identităților multiple și diverse. De aceea definirea Europei capătă o nouă valență, aceasta fiind privită ca spațiu geografic dar și ca model de civilizație, ca un mecanism economic dar și ca viziune politică, ca o realitate istorică dar și ca un concept filosofic. Privită din perspectiva proiectului politic aceasta aduce provocări în istoria statelor națiune, asupra suveranității lor și a tradițiilor politice fiind generate dezbateri despre formarea unei identități noi. Istoria fiecărui popor împreună cu modernizarea politică și dezvoltarea economică confirmă trecutul comun al Europei. Statele membre investesc în eforturi de a dovedi dorința lor de a 'trăi împreună'. În istoria formării construcției europene, inițial este dezvoltată doar dimensiunea economică a acesteia, dar ulterior pentru dezvoltarea

⁸ Martin Kohli, „The battlegrounds of European identity” în *European Societies*, 2.2, 2000, p. 127

cooperării statelor europene într-un mecanism funcțional, vor fi adăugate și dimensiunea politică, socială și culturală. La nivelul Uniunii Europene vor fi demarate acțiuni comunitare și programe care să sprijine în mod direct sau indirect cele *patru principii importante ale politicii culturale europene*: promovarea identității culturale, respectarea diversității culturale, susținerea creativității și stimularea participării. Cultura reprezintă un element cheie în procesul construcției europene, aceasta fiind liantul între popoare și între cetățenii care consideră că au o cultura comună. Un proiect bazat strict pe considerente economice și politice care ignoră particularitățile culturilor naționale și vitalitatea culturii europene nu ar fi viabil, iar alături de fenomenul globalizării ce are efectul uniformizării ar duce la un iminent eșec.

Spiritul european poate fi caracterizat prin deschiderea către comunicare și dialog care a avut ca efect interesul față de alte culturi pe care-l putem observa prin cele două direcții, de diferențiere dar și de asimilare. Căutarea și consolidarea propriilor valori europene care sunt comune națiunilor, oferă coerență apropierea acestora, dar o importanță mai mare o are înglobarea tuturor acestor caracteristici și raportarea la celelalte culturi. Interacțiunea, înțelegerea și asimilarea culturilor exterioare este un element specific spiritului european. Deși modelul cetății creat în Europa încă din antichitate a fost uitat timp de două milenii, în perioada postbelică spiritul european renaște și ia forma actualei construcții europene menit să dezvolte un sistem viabil pentru cetățenii săi, legați prin spiritul comun, cultura și civilizația fiecărei părți componente, printr-o asociere de instituții și politici comune.

Dezbaterea privind identitatea europeană este un subiect aflat în discuție încă din anii '50, în prezent existând două direcții principale prin care se dorește înțelegerea acestui concept atât din prisma abordării științifice cât și a percepției publice. Prima dintre aceste direcții are în vedere transformarea într-un regim supranațional a UE, care își are originea în 1992 o dată cu semnarea Tratatului de la Maastricht, când a fost adusă în discuție auto-percepția UE. Cea de a doua direcție de dezvoltare a acestor idei a fost produsă de valul de extindere a UE spre estul Europei în anii 2004 și 2007. Astfel au apărut numărate abordări și definiții ale conceptului de identitate europeană din perspectiva internă dar și referitoare

la modul în care aceasta se diferențează de cei din jur.⁹ Identitatea colectivă națională are cu siguranță un caracter mai profund decât ar putea avea identitatea europeană, dar un subiect important este relația dintre acestea două, și modul în care pot fi înțelese sub aspect teoretic și determinate din punct de vedere empiric. Cele două variante importante care ar putea caracteriza relația dintre identitatea națională și cea europeană sunt fie de complementaritate, fie conflictuală. În teoriile psihosociale identitățile colective din societățile moderne sunt identități multiple, astfel cele două tipuri de identități menționate pot fi compatibile. Studiile empirice relevante au arătat până acum faptul că mulți dintre cetățenii UE au o identitate multiplă, care conectează în mod pozitiv identitatea națională cu cea europeană. Dar în scenariul în care identitate europeană va fi politizată, aceasta poate intra în conflict cu cea națională, conflict ce va eroda identitate europeană, identitatea națională fiind mult mai proeminentă.¹⁰

Integrarea europeană are ca viziune investirea eforturilor în crearea unei unități a diversității, această determinare fiind inclusă în preambulul Tratatului de la Roma de a stabili fundamentul unei aproprieri durabile între cetățenii Europei. După Războiul Rece acțiunile Statelor Europene de a crea piața economică au fost însoțite de încercarea de a construi o societate europeană prin valorificarea diversității. Construcția unității este realizată prin politici comune dar și prin promovarea culturii și identității. Extinderea Uniunii Europene prin cuprinderea a 28 de state membre a creat un context fără precedent de factură socială și politică caracterizat de diversitate și de noi cerințe și necesități în ceea ce privesc drepturile și recunoașterea. Dar această diversitate a fost dezbătută intens și a parcurs un drum relativ îndelungat pentru a fi acceptată. Cetățenii imigranți precum și statele care doreau să acceadă la structură europeană au fost priviți ca riscuri socio-

⁹ Dieter Fuchs, Hans-Dieter Klingemann *Cultural Diversity, European Identity and the Legitimacy of the EU*, Cheltenham, Edward Elgar, 2011, p. 34

¹⁰ Dieter Fuchs, „European Identity and Support for European Integration”, în *Debating Political Identity and Legitimacy in the European Union. Interdisciplinary Views*, ed. Sonia Lucarelli, Furio Cerutti, Vivien A. Schmidt, Routledge, London și New York, 2011, p. 55-76

culturale și de securitate provocând o criză profundă în proiectul integrării europene și astfel au apărut întrebări despre identitate europeană și natura politicii europene.

În centrul politicii culturale se află conceptul de diversitate culturală ce cuprinde atât diversitatea comunităților și minorităților naționale - diversitatea etno-rasială, precum și diversitatea generațională, lingvistică, etc. Fiecare astfel de grup are o identitate culturală proprie, care alături de diversitatea culturală o găsim atât la nivel național, prin multiculturalitate și interculturalitate dar și la nivel internațional. Asigurarea și respectarea acestor două concepte reprezintă un instrument împotriva excluziunii și oferă perspectiva coeziunii sociale. În mod paradoxal, diversitatea este intens discutată atât prin prisma unei amenințări cât și a unui concept amenințat. Extinderea Uniunii Europene a adus teritoriul său elemente nedorite, iar o posibilă lărgire viitoare a acesteia, în special includerea Turciei, vor aduce amenințări chiar asupra fundamentului identității europene, unii fiind de de părere că moștenirea creștinismului, ca parte esențială a identității europene, trebuie să se diferențieze de politica Islamului și să marginalizeze cetățenii musulmani, mai mult de atât să redefinească corect noțiunea de imigrant, ca fiind non-europeni. Contrar aceste păreri, există grupul celor care resping orice tip de excludere și definesc europeanismul în jurul valorilor drepturilor umane, militând pentru diversitate prin incluziunea tuturor indivizilor independent de etnie, religie sau orientare sexuală. În ceea ce privește amenințarea diversității, se discută posibilul efect al globalizării ei și a încrederii tehnocrate a integrării europene care vor produce o uniformizare și omogenizare a culturilor și tradițiilor naționale, așa cum s-a întâmplat în plan economic.

Această diversitate culturală, religioasă și sexuală a creat controverse în conturarea politicii de integrare europeană, întrucât se pune în balanță măsura în care este amenințată identitatea europeană. Aceste dispute aduc în discuție și gradul acceptabil al acestor diferențe și dacă prin apelul la solidaritate față de populațiile diferite se poate reduce diferența. Cele mai mari progrese în ceea ce privește identitatea s-au realizat în problema diferenței de gen, care au reușit să normalizeze discursul statelor Europene ce se obțină flexibilizarea pieței muncii prin politica de ‘reconciliere a muncii și familiei’ și integrare a femeilor în câmpul muncii. Grupurile minoritare se diferențiază prin factura lor naturală

sau socială, de aceea este necesară investirea în diferite zone ale UE și în mecanismele de normalizare și cooptare pentru a se crea 'unitate în diversitate'.¹¹

Conceptul diversității în contextul politicilor Uniunii Europene are în vedere în primul rând diversitatea culturilor naționale ale statelor membre, angajament pe care-l regăsim în articolul 6.3 al Tratatului Uniunii Europene „Uniunea va respecta identitatea națională a statelor membre”. Statele pe lângă salvagardarea diversității cu referire la identitățile culturale au și îndatorirea de a se menține în echilibru. Uniunea Europeană este o organizație internațională prin a cărei structură legală și politică sunt protejate identitățile naționale, aceasta făcând eforturi de a menține o balanță între părțile componente ale întregului, între unitate și diversitate, între coordonare și autonomie. În Tratatul Uniunii Europene regăsim câteva dintre măsurile care sprijină aceste intenții, dintre care: toate documentele oficiale sunt traduse în toate limbile naționale recunoscute, existența principiului de recunoaștere reciprocă a standardelor tehnice pentru bunuri și servicii (în loc de uniformizarea acestora), mecanismul politic al UE este multi-central, fragmentat și complex pentru a preveni puterea unei singure autorități și permite accesul antreprenorilor politici atât din interiorul sistemului cât și din exteriorul acestuia, procedura de vot din Consiliul European preîntâmpină formarea de alianțe între statele puternice în detrimentul celor mai slabe.

Instituțiile și organismele UE implicate în acțiunile comunitare sunt Parlamentul European, Comitetul pentru Cultură și Educație, Consiliul UE, Comisia Europeană, Europa Creativă, Comitetul Regiunilor, Comisia pentru Educație, Tineret, Cultura și Cercetare (EDUC), Agențiile UE și Agenția Executivă pentru Educație, Audiovizual și Cultură (EACEA), care vor încuraja cooperarea între organismele culturale din statele membre precum și asigurarea și respectarea schimbului de bunuri culturale, iar revizia tratatelor necesită acordul tuturor statelor membre.¹² Metoda Deschisă de Coordonare

¹¹ Mieke Verloo, „Multiple Inequalities, Intersectionality and the European Union” în *European Journal of Women's Studies* 13.3, 2006, p. 211-228.

¹² Joke Swiebel, „The European Unions Policies to Safeguard and Promote Diversity” in *Diversity in the European Union*, Palgrave Macmillan, 2009, p.21-25

reprezintă instrumentul esențial în dezvoltarea modelului social european, agreată la summitul de la Lisabona din 2000 ca mecanism de coordonare între statele UE care prin utilizarea de obiective și indicatori comuni, prin rapoarte naționale strategice, prin crearea de linii directoare pentru politicile publice și evaluarea în comun a strategiilor și rapoartelor de monitorizare, construiesc politici de combatere a excluziunii sociale. Aceasta oferă posibilitatea coordonării politicilor trans-sectoriale atât la nivel național cât și european și are ca premisă strânsă colaborare interguvernamentală. Atenție sporită este acordată aspectului participativ și de largă consultare publică pe teme importante sociale și ale incluziunii sociale, fiind aplicat principiul subsidiarității.¹³

Globalizarea și mondializarea au dus la diversificarea identităților și democratizarea culturilor în progresul adus de modernitate. Rolul indivizilor în societate și diferențele create în fiecare țară se datorează ‘triumghiului magic al cooperării culturale’. Elementele care compun acest triunghi dezvoltă o relație de interdependență. Culturile reprezintă un proces mixt de combinare între asemănările și deosebirile dintre indivizi, care își are sursa în diversitate și care se dezvoltă într-un mediu interactiv, dinamic, pluralist și democratic. Cel de al doilea element este reprezentat de politici care însumează politicile culturale, politicile culturii și cultura politică făcând referire la coeziunea socială și la voința politică, creând cadrul dezvoltării culturale prin cele două axe ale incluziunii și excluziunii. Elementul identităților permite evoluția paradigmelor și oferă libertatea de afirmare a rădăcinilor, avându-și originea în momentele istoriei care au creat valori. Puterea culturală a acestui model este reprezentată în forma unei stele duble cu șase colțuri date de fundamentele culturii europene seculare. În acesta se manifesta atât consensul cât și conflictul prin procesele de negociere și puterea de comunicare a dialogului. Tensiunile între elementele locale-fundamentale și cele cosmopolite din cadrul acesteia sunt considerate a fi productive.¹⁴ Dezvoltarea domeniului politicii culturale are la bază un set de trei obiective comune: diversitatea culturală și dialogul intercultural, cultura ca element vital în cadrul relațiilor internaționale dar și catalizator al creativității. In viziunea Uniunii

¹³ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:em0011>, [accesat 20.05.2015]

¹⁴ Lynne Chisholm, „Rapporteur Général” în *Culture Européenne: Identite et diversite*, în cadrul Colloque du Conseil de l’Europe, Strasbourg, 8-9 septembre, 2005, p. 55-57

Europene, cultura capătă valența unui indicator de cuantificare a calității vieții, devine un factor important în dezvoltarea societății precum și unul decisiv în coeziunea socială.

Ca o componentă dinamică a societății și civilizației, cultura precum și strategiile și politicile acesteia sunt strâns legate de schimbările din plan social, politic și economic. În tiparul actual al ‘societății bazate pe cunoaștere’, cultura are dublu rol, de a fi la baza acesteia dar și fiind modelată de către aceasta, dobândind noi forme și modalități de exprimare. În prezent, globalizarea, fenomenul ce a influențat puternic societatea prin dezvoltarea rapidă a comerțului, investițiilor și tehnologiilor, are efecte și asupra culturii și identității. Diferite teorii, asociază globalizarea în raport cu identitatea și cultura, ca fiind un factor de risc, dar există și susținători ai ideii beneficiilor și oportunităților de dezvoltare a sectorului cultural prin fenomenul globalizării. Prin armonizarea legislației, a instituțiilor și administrației se produce un grad de omogenizare al ideilor, idealurilor și practicilor sociale ce ulterior se constituie ca amenințări la adresa culturilor locale prin importarea modelelor vestice-americe. Sub un alt aspect, prin competiția globală, prin diversificarea ofertelor și conturarea specificității produselor culturale, se produce eterogenizarea culturală prin sporirea varietății produselor culturale. Astfel este redescoperită importanța culturilor tradiționale, a valorilor comunitare și implicit a multiculturalității. Putem aduce în discuție și o a treia valență a globalizării, de a crea o formă hibridă a culturii prin apariția unor forme mixte de practici creative și expresii culturale.

Prin practicile politicii culturale sunt recunoscute, promovate și protejate drepturile culturale ale individului și se creează condițiile pentru exercitarea liberă și nestânjenită ale acestora. Dreptul la acces la cultură alături de cel de participare la viața culturală reprezintă drepturile culturale de bază ale unui cetățean ce oferă sentimentul de apartenență la o comunitate, indiferent de rasă, sex, vârstă, naționalitate, etc. și îmbogățește identitatea culturală susținând astfel incluziunea și integrare socială. Participarea la cultură este dimensiunea participativă a drepturilor culturale care presupune crearea unui context concret pentru libera exprimare și pentru desfășurarea de activități creatoare în diferite forme și modalități la nivel individual dar și comunitar. Celor două drepturi culturale de bază, ce sunt parte indivizibilă a drepturilor civice, politice, sociale și

economice, li s-au adăugat o serie de drepturi și principii extensive care trebuie cuprinse în politica culturală a fiecărei țări; respectul identității culturale, accesul la patrimoniul cultural, protecția activităților creatoare, acces la educație artistică și educarea prin artă, libertatea de a desfășura activități culturale, protecția proprietății intelectuale, mobilitatea artiștilor și a produselor artistice și dreptul persoanei de a se identifica cu o comunitate culturală. Din această perspectivă fiecărui stat îi revine obligația de a recunoaște și proteja diversitatea culturală și lingvistică, de a garanta dreptul individului de a participa la viața culturală a comunității și implicit de a-și satisface drepturile culturale, acestea fiind indispensabile demnității și dezvoltării persoanei.

La sfârșitul anului 2014, Consiliul European elaborează planul de lucru pentru 2015–2018 în care reușește să înglobeze experiența anterioară și rezultatele planurilor de acțiune implementate începând din 2007, precum și recomandările și noile nevoi ale contextului actual european. Astfel în linii generale noul plan de lucru va cuprinde subiecte cu o valoare adăugată mai clară, va lua în considerare valoarea intrinsecă a culturii și a artelor pentru a sprijini diversitatea culturală, va promova în continuare sectorul cultural și creativ recunoscând contribuția acestuia în strategia Europa 2020 de creștere și dezvoltare economică și va promova cultura și în celelalte politici de integrare. Prioritățile incluse în acest program vor fi mai clare și mai ușor de implementat: cultură accesibilă și inclusivă, patrimoniu cultural, sectorul creativ și cultural, inovație creativ-economică și promovarea diversității culturale, a culturii în relațiile externe ale UE și a mobilității.¹⁵

¹⁵ Conclusions of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council, on a Work Plan for Culture (2015-2018) în *Official Journal of European Union*, C463/4, 23.12.2014, [disponibil online] <http://eur-lex.europa.eu>, [accesat 23.05.2015]